

Els tallers i les aules d'acollida lingüística i cultural per a alumnes d'incorporació tardana

Didàctica

Miroslava*

*Si no pots viure a la terra que estimes,
estima la terra on vius.*

PONÇ PONS

Quan trepitja la terra sent uns sons estranys que li arriben a l'ànima i l'estremeixen. La mirada que em mira és mirada de mar, d'una mar que no és mediterrània. Perduda enmig de tots diu amb els ulls: què faig?]

—Què faig aquí si res no té amb mi a veure? I una onada de vida vol sortir però no troba platja. Li don amb els meus mots la benvinguda, hom només pot oferir el que té: una llengua, un país, una abraçada. Com estàs, Miroslava? —«Malament!» Sempre recordaré sa primera paraula.

Però ha après a dir «bé» i algun matí sense haver tingut temps d'arribar a l'aula sent un «bé» i un «bon dia» i m'estremesc. Sent un «bé» i un «bon dia» que m'arriben a l'ànima!]

Tant de bo sempre hi hagi algú que des d'una aula d'acolliment pugui escoltar veus com la de na Miroslava! Algú que li ensenyi a dir com està, què sent, què pensa... Algú que pugui proporcionar-li les primeres eines per adaptar-se a un món tan diferent, que li mostri l'entorn i li'l faci una mica més habitable, que li doni la primera mà que necessita per aprendre a caminar dins aquest nou món, que l'escolti quan vol xerrar sense saber com s'ha de fer entendre, que cregui en la seva necessitat, que vegi més enllà de l'immigrant, que l'ajudi a treure el somriure...

El perquè dels tallers de llengua i cultura i de les aules d'acollida

Els tallers de llengua i cultura i les aules d'acollida compleixen aquesta funció tan important per a les persones novingudes: són el lloc on l'estudiant troba la confiança per iniciar l'aventura de viure a un país extern, que no ha triat, però que, per circumstàncies X, ha d'acceptar. El taller i l'aula d'acollida són el refugi on acudir quan té necessitat de parlar sense poder expressar-se, d'escoltar les paraules ende-

vinant què volen dir; són l'espai on pot riure-se'n dels errors sense por, on li està permès equivocar-se sense conseqüències; són l'entorn on té els primers contactes amb amics i amigues, on troba atesa la seva singularitat; són el pont que li permetrà creuar el llinar.

Problemàtica específica de l'alumnat d'incorporació tardana a secundària

Hem de tenir en compte que som a secundària; als centres de primària ni se'ns acudiria parlar de la necessitat d'un lloc especial per tractar l'ingrés de l'alumnat immigrant. Els centres de primària tenen unes característiques apropiades per tractar aquest tema amb naturalitat: l'ensenyament és global, hi ha pocs mestres treballant amb el mateix grup, el tutor és moltes hores amb els seus alumnes, els continguts són assequibles i l'alumnat s'adona que treballant molt és possible arribar-hi. A primària juguen al pati, canten cançons, contenen acudits, dibuixen, pinten, retallen, celebren les festes, miren la pluja, escolten contes...

A secundària tenen molts de professors, els continguts estan a anys llum de la majoria d'immigrants, i molts se senten impotents i pensen que no poden arribar a assolir allò que els professors intenten ensenyar-los. Al pati, al·lots i al·lotes i berenen i xerren, no juguen; estudien notes musicals i ritmes, però no solen cantar cançonetes infantils, que ajuden a fer entrar les paraules d'una nova llengua; dibuixen i pinten, però no solen experimentar amb pintura de dits, que ajuda a conèixer el nom dels colors...

Per què no ho fa, tot això, l'estudiant de secundària? Perquè —se suposa— ja ho ha fet a primària i perquè —se suposa— és gran i ja no ho necessita. Aquestes suposicions podem pensar que són reals o no

Autores

Francesca C. Cabot Clar
IES Guillem Sagrera (Palma)
Antònia Santandreu Servera
IES Berenguer d'Anoia (Inca)

Els tallers i les aules d'acollida són uns espais que la Conselleria d'Educació i Cultura creà dins els centres de secundària per fer front a la urgència d'atendre les necessitats educatives de l'alumnat procedent de països de llengües no romàniques que s'incorpora de manera tardana al nostre sistema educatiu. Les autores ens fan veure en aquest article la importància d'aquest recurs en nois amb una edat en què ja no és tan fàcil aprendre una segona llengua ni relacionar-se amb els companys.

* O Ilcho, Dominique, Tfarra, Elina, Tsveta, Llívia, Martin, Chandelle, O Stephanie, Piers, Vanhan, Leighthon, Jamal, Janine, Elliot, Maria, Sean, O Irina, Stàs, Hafida, Melba, Fàtima, Houssaine, Mohamed, Abdi, Salka, O Yesaa, Khatri, Natiu, Youssef, Aazdine, Hajiba, Salima...
O...

—depèn de cada professor—, però el que segurament és ben cert és que els infants immigrants —almanco els procedents d'alguns països— no han viscut aquestes experiències a primària i, encara que siguin més grandets, aquestes pràctiques afavoreixen el seu aprenentatge. Pensem que, amb independència de la seva edat real, el nivell d'aquests al·lots la majoria de vegades no supera el cicle mitjà de primària i que, en alguns casos, no han estat escolaritzats mai o ho han estat durant un període molt curt de la seva infància.

El tutor o la tutora fa tres hores setmanals de tutoria amb el seu grup, o, si fa feina a un centre on es dona a la tutoria la importància que ha de tenir, en pot fer sis o set, però no més. Per la seva banda, la majoria de pares i mares no els estan darrere, als fills, ni els valoren l'esforç, ja sigui perquè els consideren grans o perquè al seu país no en tenen el costum.

L'alumne d'ESO té una edat en què ja no li és tan fàcil l'aprenentatge d'una nova llengua. Les relacions amb els companys no vénen soles i per a un adolescent immigrant és difícil iniciar-les; a vegades fins i tot pot ser impossible pel rebuig que manifesten alguns alumnes autòctons i espanyols.

Aquest jove pot anar superant les dificultats del primer any al nou país, al nou sistema educatiu, a la nova llengua, a la nova societat... amb molt d'esforç per la seva banda i amb el suport imprescindible d'unes persones que li puguin donar la confiança suficient per avançar. A l'institut aquestes persones són la professora o el professor del taller de llengua o de l'aula d'acollida i els companys del petit grup. Dins aquest ambient de companyonia i comprensió, pot aprendre les primeres paraules relacionant imatges amb el seu nom, pot conèixer les normes del centre i complir-les, pot aclarir dubtes, pot començar a fer les primeres passes. I a la vegada està la meitat del temps a l'aula de referència, on té l'oportunitat de relacionar-se amb el gran grup i de compartir-hi les activitats gràcies al que aprèn, d'una manera accelerada i individualitzada, al taller o a l'aula d'acollida.

Què passa als centres de secundària sense aquest recurs?

Per ajudar a veure la importància dels tallers de llengua i cultura i de les aules d'acollida, en aquest apartat intentarem descriure quines conseqüències té la manca d'aquest recurs als centres de secundària.

L'alumne immigrant arriba al centre. En el millor dels casos —no sempre— troba un tutor o una tutora que el presenta als companys d'una manera un poc més dinàmica que com es faria la presentació d'un adult. L'alumne entén únicament i exclusiva el seu nom; sap que l'han presentat per aquest referent. Llavors la professora o el professor no li pot dedicar massa temps perquè ha d'atendre vint-i-nou alumnes més. Entén, perquè li assenyalen la cadira, que s'ha d'asseure, i durant tres hores està escoltant, sense entendre res més, tres professors diferents. Surt al pati perquè la resta d'alumnes ho fa; treu el berenar quan veu que els altres el treuen; sent un timbre i endevina que és el senyal per entrar una altra vegada a classe; s'asseu a la mateixa cadira per repetir el mateix tres o quatre hores més, depèn del dia.

Això trenta-una hores a la setmana, seixanta-dues hores, noranta-tres hores, cent vint-i-quatre hores al mes. Es torba molt a entendre res, donades les característiques de secundària.

Aquell alumne, quan va començar, tenia ganes d'aprendre, volia esforçar-se, o, com a mínim, desitjava tenir amics i divertir-se, però es troba ignorat, sol, incapaç, impotent. El professor o la professora de torn el saluda, li fa un copet a l'espatlla i li dona un full amb grafies que no entén; li mostra alguns buits per escriure i algunes imatges que li explica breument. El professor demana al company que seu al seu costat si el voldrà ajudar un poc. La majoria d'al·lots i al·lotes ho farien gustosos, si no fos que han d'escoltar l'explicació que va dirigida a ells i han de fer la seva pròpia feina. El professor li allarga un full en blanc, li assenjala un text i li diu que el copiï, a fi que es vagi familiaritzant amb les grafies, o bé li diu que faci comptes, just de sumar i restar sense dur. Amb aquest afer han passat els deu minuts que li pot dedicar; la resta d'alumnes ja s'enfila per les parets i els ha d'atendre.

L'alumne és un adolescent i el seu interior es rebel·la. Ha de cridar l'atenció, ha de demostrar que hi és, necessita comunicació. Avorrit, fart, agafa el llapis i el tira al cap del company de davant. El professor l'expulsa de classe i l'envia al cap d'estudis. L'alumne no hi va, perquè no ho ha entès o perquè creu que si no hi va no ho sabrà ningú. Si de totes formes mai no li fan cas, com si no hi fos, qui ho ha de saber? Doncs sí, d'això sí que se n'han adonat. Rep una renyada sense saber què li diuen, amb crits i mala cara, i queda tres

dies sense pati: un per haver tirat el llapis al clatell del company, l'altre per no haver acudit al cap d'estudis i el tercer per fer el beneit mentre el renyaven i fer com que no entén el que li diuen.

Però resulta que és dijous. Compleix el càstig el dijous i el divendres; el tercer dia de càstig és el dilluns següent. Enmig hi ha el cap de setmana, que és quan està amb la família, pot parlar tot el dia, anar al mercat, veure algun conegut i evitar les mirades d'antipatia. El dilluns, quan sent el timbre, surt al pati, l'únic moment que veu algun company del seu país, amb qui pot xerrar i riure mentre mengen el bocí de pa baix i flonjo amb tonyina o la barreta de pa amb cuixot. I arriba la quarta amonestació per no haver complit la tercera. A més, com que ja fa un mes que és aquí i se suposa que ha après el suficient per començar a treballar, s'entén que no ho fa perquè és un gandul, i es guanya una altra amonestació, la cinquena. Ja ha après com ho ha de fer per sentir-se viu i actiu... Així fins a la primera expulsió.

On és la compensació lingüística que tenia dret a rebre per part del centre? On és l'ajuda que necessitava per compensar les seves mancances i per poder, així, intentar aprofitar l'oportunitat d'estudiar? I l'explicació detallada de les normes del centre perquè les pugui complir? Com pot aprendre els hàbits i costums de la nostra societat? Com pot beneficiar-se de l'exemple dels companys?

Això era una hipòtesi. La realitat és que el govern autonòmic balear demostrà que tenia el cap clar i, en el seu moment, va iniciar els tallers de llengua i cultura i les aules d'acollida per atendre la diversitat als centres de secundària. I, actualment, el govern continua tenint el cap clar i conserva i amplia aquest servei perquè l'alumnat d'incorporació tardana, com més va més nombrós, pugui iniciar els estudis al nostre país amb un mínim de garanties i amb l'esperança d'aprendre ràpidament la nostra llengua per poder-s'hi comunicar i estudiar-hi. Des de la Conselleria d'Educació i Cultura es vetla perquè els estudiants estrangers tinguin la seva oportunitat i puguin anar compensant les seves mancances. I lluita perquè el professorat pugui fer feina dins l'aula, amb els diferents nivells a què ens obliga la diversitat social actual, però amb els recursos humans i materials necessaris per dur a terme una bona tasca educativa.

O no? Darrerament ha transcendit a la premsa que la Conselleria d'Educació i Cul-

tura ha suprimit, dels pressuposts per a l'any 2005, el programa de normalització lingüística a l'àmbit escolar. Això significa la suspensió del programa de compensació lingüística per als alumnes nouvinguts. No sabem què hi pot haver de veritat en aquestes informacions, però si els responsables de la política educativa de les Balears han decidit prendre una mesura de conseqüències tan greus, hem de suposar que ha estat per desconeixement de la realitat i per ignorància dels perjudicis que la mesura provocarà, i no dubtam que, després d'haver-hi reflexionat, s'ho repensaran i continuaran proporcionant als centres els recursos necessaris per poder dur endavant la tasca docent d'una manera digna.

Característiques i funcionament dels tallers de llengua i cultura i de les aules d'acollida

Els tallers de llengua i cultura

Els tallers de llengua i cultura són uns espais, més aviat reduïts, que la Conselleria d'Educació i Cultura creà dins els centres de secundària per fer front a la urgència d'atendre, durant el primer any, les necessitats educatives de l'alumnat procedent de països de llengües no romàniques que s'incorpora de manera tardana al nostre sistema educatiu. Es tracta d'alumnes que acaben d'arribar a les Balears i que no entenen cap llengua oficial de la comunitat.

Durant el seu primer any al centre, assisteixen fins a setze hores setmanals al taller, i la resta del temps el passen amb el seu grup de referència. Des del primer moment assisteixen, amb la resta del grup, a les classes de música, educació física, plàstica i tecnologia, i a les sessions de tutoria. S'entén que, en aquestes classes, els alumnes d'incorporació tardana poden establir relacions amb els seus companys de manera més còmoda, cosa que els facilita la socialització: les sessions amb el grup li faciliten el contacte amb els companys que els proporcionarà la base per esdevenir un ciutadà més.

L'objectiu principal del taller és proporcionar a aquest alumnat l'oportunitat d'adquirir un mínim de competència en llengua catalana, a fi que puguin seguir les classes del seu grup de referència tan aviat com sigui possible i que assoleixin els hàbits de feina i de comportament necessaris per formar-se en el nostre sistema educatiu. S'intenta que incorporin els hàbits a la vida quotidiana, que aprenguin i com-

pleixin les normes del centre i que coneguin la cultura de les Illes Balears, per poder, així, convertir-se en ciutadans i ciutadanes de la nostra comunitat.

La feina del taller, perquè sigui efectiva, s'ha de complementar amb l'acció de tutoria i amb la feina que es pugui fer dins l'aula i en el centre en conjunt, i s'ha de fer en col·laboració amb la família de l'alumne.

Activitats quotidianes

En els tallers de llengua i cultura es treballa la llengua catalana, el coneixement del medi social i natural i les matemàtiques bàsiques. En llengua treballam les quatre habilitats bàsiques: comprensió i expressió oral, comprensió lectora i expressió escrita. Es tracta essencialment d'aprendre vocabulari, aprendre a construir frases i intentar usar la llengua seguint les pautes del nivell l·lindar.

L'aprenentatge de la llengua és la primera necessitat, ja que amb la llengua s'aprenen totes les altres matèries. Ara bé, aquests estudiants aprenen dues llengües diferents a la vegada: la pròpia i oficial, que els ensenyam d'una manera formal, i la llengua oficial de l'Estat, que és la que usa la majoria de gent per dirigir-se a ells. Aquesta incoherència fa que l'esforç hagi de ser doble i que es tardi més a obtenir resultats. L'aprenentatge de la llengua seria molt més efectiu si, des del primer moment, només n'havien d'aprendre una i si tinguessin la necessitat d'usar-la fora de l'aula. L'altra llengua la començarien a aprendre l'any següent, com també la tercera, l'anglès. Per això és molt important que sempre se'ls parli en català.

A més de la llengua, com ja hem dit, en els tallers també es treballen continguts bàsics de naturals, socials i matemàtiques, tractats a un nivell similar al del segon cicle de primària. Quant al coneixement del medi social i natural, es treballen el vocabulari i els continguts dels centres d'interès que se suposa que necessiten conèixer per començar: el cos humà, la roba de vestir, la casa, l'escola, els animals, l'aigua, el temps, els residus, la conservació de la natura, les festes i tradicions, les Illes Balears (nom, forma, situació dins la Mediterrània, municipis, relleu, situació de l'Estat espanyol i dels diferents països de procedència de l'alumnat, etc.). En l'àrea de matemàtiques feim operacions bàsiques, figures planes, càlcul mental, problemes, escriptura de nombres... L'avaluació d'aquestes àrees es fa juntament amb el

professor d'àrea i es posa nota sobre el que han treballat.

Els hàbits són, tal volta, l'aspecte en què insistim més. El canvi de país, de cultura, de sistema educatiu i de societat en general fa que moltes vegades no sàpiguen com s'han de comportar. Per aquest motiu, necessiten aprendre els nostres costums i la nostra manera de viure. Des del taller ens hem d'encarregar d'explicar moltes qüestions de caràcter personal o bàsic, com els hàbits d'higiene, la cura del material, la forma de resoldre les discussions entre companys, els inconvenients d'alguns jocs... També hi hem de ser quan tenen moments amargs. N'hi ha que reaccionen de manera violenta al que, creuen, són atacs per part dels companys; altres ho fan de manera submissa i plorant, i altres intenten guanyar-se la gent amb la seva simpatia. Hi ha unes maneres millors que les altres, i intentam descobrir la manera més idònia per a cada situació.

Recursos

En l'aprenentatge d'una nova llengua és molt important la utilització de recursos visuals i manipulatius. Per això utilitzam moltes imatges, jocs i cançons, i improvisam realitats, com per exemple anar a comprar al mercat i berenar de la fruita i verdura que hem comprada.

Un altre recurs molt important són els ordinadors, ja que els permeten treballar els programes de totes les àrees d'una manera atractiva, al mateix temps que aprenen el maneig de les noves tecnologies. Això, a més d'obrir-los portes, els col·loca en una situació d'igualtat respecte als companys.

Avaluació

A l'hora d'avaluar els progressos d'aquest alumnat, cal tenir en compte la seva situació especial. És evident que no poden ser avaluats com un alumne que ha tingut un ensenyament continuat en la seva llengua i al seu país.

Des del moment en què s'incorpora al centre, l'alumne va aprenent moltes coses cada dia. Naturalment, no pot aprendre conceptes que estiguin massa allunyats de les seves possibilitats acadèmiques i culturals, ni tots aconseguiran, de tot d'una, comportar-se correctament dins un centre escolar del qual desconeixen el funcionament. A l'hora d'avaluar-lo, per tant, s'ha de considerar el seu procés personal —que, en aquests moments, és el més important— tenint en compte el punt de partida i valorant el seu esforç i el seu progrés real.

Les aules d'acollida

Les aules d'acollida proporcionen suport lingüístic a l'alumnat estranger procedent de països on es parlen llengües romàniques. Un professor del departament de català hi dedica deu hores setmanals. Aquest suport és imprescindible per als alumnes acabats d'arribar i que han de començar a estudiar en català. A l'aula d'acollida se'ls proporciona ajuda perquè ràpidament comencin a entendre la llengua i perquè puguin seguir els estudis que han interromput a causa del canvi de país.

D'altra banda, a l'aula d'acollida, igual que als tallers de llengua, a més de suport lingüístic, els alumnes d'incorporació tardana hi troben el suport humà que tant necessiten.

Conclusions

El taller i l'aula d'acollida reuneixen unes característiques que ajuden l'alumnat d'incorporació tardana a integrar-se al centre. Li proporcionen: confiança, ja que és un petit lloc on l'alumne sap que pot acudir sempre que ho necessita; seguretat, ja que, en el petit grup, hi troba un suport afectiu molt necessari en aquests primers moments; aprenentatge ràpid de la llengua, ja que el màxim objectiu del taller i de l'aula d'acollida és que entengui el català i aprengui a parlar-lo aviat, deixant de banda els conceptes; participació, ja que pot intervenir en les classes des del primer moment, la qual cosa és més difícil en el gran grup; atenció individualitzada, ja que hi rep una atenció més directa i exclusiva gràcies al baix nombre d'assistents; adaptació dels materials, ja que hi utilitza tot tipus de material manipulatiu, molt important per començar a aprendre una nova llengua; ajuda, ja que pot interrompre la classe per qualsevol qüestió que hagi de resoldre al moment; consideració, ja que sap que serà escoltat sempre que necessiti comunicar-se; emocions, ja que pot parlar dels seus problemes, de la seva gent i del seu país quan en té necessitat, cosa que l'ajuda a minvar tensions.

El taller i l'aula d'acollida creiem que són els espais més adients per proporcionar tot això a l'alumnat nouvingut i per atendre les seves necessitats, que és per al que s'han creat. Aquest alumnat és d'un altre país, parla una altra llengua i té una altra cultura. Qualsevol persona, davant un canvi tan espectacular, necessita una adaptació. Aquests alumnes han de pren-

dre consciència que hi ha un canvi, l'han d'assumir i l'han d'assimilar. Aquest canvi no es pot produir de cap de les maneres aïllant aquests nins i nines de la resta d'alumnes, però tampoc no poden resoldre totes les qüestions tots sols dins el gran grup i sense una ajuda individualitzada. La inserció, que per això es diu social, s'ha de dur a terme dins els centres educatius, i per a l'acollida i l'adaptació hi ha d'haver una mesura especial com són els tallers i les aules d'acollida. L'alumnat immigrant, una vegada situat dins el context escolar i social, farà un bon aprenentatge segons com siguin les seves aptituds i segons quines siguin les seves oportunitats, igual que qualsevol estudiant de qualsevol part del món.

En general, pensam que el taller i l'aula d'acollida són el recurs adequat i s'han de potenciar al màxim perquè funcionin als centres que tenen alumnat amb aquestes característiques, que, si fa no fa, deuen ser la majoria dels centres de les Illes, donada la situació d'immigració actual.

